

A1 TÜRKÇE UZUN TEZİ
EKMEK PARASI

Sözcük Sayısı: 3.979

Araştırma Sorusu: Orhan Kemal'in 'önce Ekmek' adlı yapıtında yoksulluk izleğinin aile kurumu üzerindeki etkisi hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER:

1.GİRİŞ.....	3-4
2.YOKSULLUK.....	4
2.A) YOKSULLUK VE AİLE İÇİ HUZURSUZLUK.....	4
2.B) YOKSULLUK VE AİLEDE EĞİTİM SORUNU.....	11
2.C) YOKSULLUK VE İŞSİZLİK SORUNU.....	15
3.SONUÇ.....	18
4.KAYNAKÇA.....	20

1.GİRİŞ

Orhan Kemal'in 'Önce Ekmek' adlı yapıtındaki hemen hemen bütün öykülerde, diğer yapıtlarında da sıkça ele aldığı yoksulluk problemi işlenmiştir. Toplumcu gerçekçi Türk Edebiyatının usta kalemlerinden biri olan Orhan Kemal yapıttaki tüm öykülerinde, paranın yaşam mücadelesi için mühim ve şart bir araç olduğu çağımızda, yoksulluk içinde hayat mücadelesi veren, ekmek ve karın tokluğu kaygısında olan insanların yaşamını yansıtmıştır. Orhan Kemal sıradan insanların kent yaşamındaki mücadelesini, yoksulluk ile baş etmeye çalışan insanların hayatlarını anlatarak toplumsal bir sorun olan 'yoksullukla mücadele' temasını işlemiş ve bu insanların aile yaşantısını, çocukların karşılaştığı eğitim sorununu ve yoksul insanların karşı karşıya olduğu işsizlik sorununu aktararak bu insanların hayatına gerçekçi fakat umutlu bir yaklaşımda bulunmuştur. Orhan Kemal karakterlerini genellikle İstanbul'un kenar mahallelerinde yoksul bir yaşam sürdüren, ekmek parası için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden büyük şehirlere gelen, yoksulluktan kurtulmak için her yöntem ve yola başvuran, kimi zamanlarda bu mücadelede yenik düşüp kötü seçimlerde bulunan insanlardan oluşturmuştur. Bu öykülerdeki karakterler, içinde buldukları yoksulluktan zaman zaman şikâyetçi olmakla beraber aslında hepsi bir mücadele içindedir. Yoksulluğa karşı verilen bu mücadelede aile kurumu izleği önemli bir yere sahiptir çünkü öykülerde yoksulluk izleği ortak olarak aile yaşantısını ve aile kurumunu olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle bu tez çalışmasında özellikle yoksullukla mücadele eden insanların aile yaşantısında karşılaştığı problemler ele alınarak yoksulluk izleğinin aile kurumu üzerindeki etkileri açıklanmıştır. Bu tez çalışmasının birinci bölümünde yoksulluk izleğinin neden olduğu aile içi huzursuzluk, ikinci bölümünde yoksulluğun sonucunda karşılaşılan ailede eğitim sorunu ve çocukların bu zorlu koşullardan ne yönlerle etkilendiği ve son bölümde de yoksulluk ile ailede işsizlik sorunu teması arasındaki bağlantı işlenerek Orhan Kemal'in 'Önce Ekmek' adlı yapıtındaki yoksulluk izleğinin aile kurumu üzerindeki etkileri üç farklı açıdan incelenecek ve yapıtta yer

alan ‘Önce Ekmek’, ‘Sevmiyordu’, ‘Mavi Taşlı Küpe’, ‘İncir Çekirdeği’ öyküleri üzerinden örneklendirilecektir.

2. YOKSULLUK

Yoksulluğun birincil etki ettiği en önemli izlek aile izleğidir. İnsanlar yoksullukla mücadele ederken hüznelerini, mutluluklarını hatta karın doyurmak için yedikleri ekmekleri bile aileleriyle paylaşır ve bu güçlüklerle ailecek mücadele ederler. Kimi zamanlarda ailecek verilen bu mücadele, iş birliği ve dayanışmayla başarı ile sonuçlansa da kimi zamanlarda aileler yoksullukla mücadele ederken bir takım zorluklarla karşılaşır. Bu zorluklardan en önemlisi geçim sıkıntısıdır. Yoksul insanların karşı karşıya olduğu bu geçim sıkıntısı sorunu onların hayatındaki bütün zorlukların altında yatan temel nedendir. Örneğin, bazı insanlar geçim sıkıntısıyla mücadele etmek uğruna iş bulma sıkıntıları çekmekte ve ailenin ekonomik geçiminin sağlanamaması nedeniyle temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamama raddesine gelirken, zorlu iş koşulları ile karşı karşıya kalırken kimi zamanlarda da çocuklar eğitimlerine ara vermek ya da bazı durumlarda aksine eğitimlerine büyük önem verip var olan koşulları değiştirmek için çok çalışmak ve çabalamak zorunda kalırlar. Orhan Kemal’in ‘Önce Ekmek’ adlı yapıtında yer alan ‘Önce Ekmek’, ‘Sevmiyordu’, ‘Mavi Taşlı Küpe’, ‘İncir Çekirdeği’ hikâyelerinde yoksul ailelerin geçim mücadelesi verirken aile yapılarının bu durumdan nasıl etkilendiği, ne gibi çatışmalar ve anlaşmazlıklar yaşandığı, huzursuzlukların, karşılaşılan eğitim ve iş sorunun temel nedeni yoksulluk izleğine bağlanarak aktarılmıştır.

2.A) YOKSULLUK VE AİLE İÇİ HUZURSUZLUK

Toplumsal değer anlayışlarının hızla değiştiği çağımızda, insanların hayatlarını idame ettirmek için ihtiyaç duyduğu en önemli olgu paradır. Günümüz insanların maruz kaldığı bu hızlı sosyal ve ekonomik değişimlerden toplumsal kurumlarla birlikte aile kurumu da etkilenmektedir. Yoksul ailelerin daha çok etkilendiği bu ekonomik sorun sonucunda ailenin

toplumsal konumu, ailedeki bireylerin işgücüne katılım biçimleri, ailelerin çevreleriyle olan ilişkileri, ev içerisindeki iletişim de bu ekonomik sıkıntılara paralel olarak etkilenmektedir. Yoksul ailelerde aile içi iletişimsizliğin ve eşler arasında anlaşmazlıkların daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Geçim sıkıntısı çeken ailelerde, aile yapısındaki bozulmalar eşler kadar çocukları da etkileyerek onların sağlıklı ve düzgün koşullarda yetişmesine engel olmaktadır. Yoksulluk ile mücadele sürecinde aile kurumunu oluşturan bireyler arasında huzursuzluk, iletişimsizlik ve çatışmalar meydana gelmekle beraber evde ‘ekmek parası’ uğruna tartışmalar, anlaşmazlıklar yaşanarak aile içi şiddet sorunu gündeme gelmektedir.

‘Önce Ekmek’ adlı öyküde çok başarılı bir öğrenci olan, okumayı çok seven ve ileride bir doktor olmanın hayalini kuran Ayten’in öyküsü anlatılmaktadır. Yoksul bir ailenin çocuğu olan Ayten’in okuldaki başarısına ve hayallerine rağmen, ev ekonomisine katkıda bulunmak için okulu bırakıp konfeksiyonda çalışmaya karar vermesi ile şekillenen bu öyküde diyalog tekniği ile anne ve baba arasındaki çatışma aktarılmıştır. Ailesini geçindirmekte güçlük çeken baba karakteri bu zorlukla başa çıkmaya çalışırken alkole sığınmakta ve her gece eve sarhoş gelmektedir. Alkolün de etkisiyle ağzına geleni söylemekte çekinmeyen baba karakteri geçim sıkıntılarından dolayı söylenmekte ve hatta bu durumla baş edebilmek için eşinin ve kızının da tıpkı onun gibi çalışmasını istemektedir. Babanın bu tutumu evde huzursuz bir ortam yaratmakla beraber Ayten’in doktor olma hayalleri ile ailesine yardımcı olabilmek için çalışması ikilemi arasında kalmasına neden olmaktadır.

“Bıktım usandım sizden hanım. İşler akıntıya gitti, kazanamıyorum diyorum, anlamıyor musunuz? Maksudunuz beni öldürmek mi? Ben ölünce çalışmaya köpek gibi razı olmayacak mısınız? Sen de çalış, kızın da çalışsın, varsayın ki öldüm, geberdim yahu...” (Kemal 2)

Ayten’in annesi onun okumasını ve ailesinin yanında olmadığı zamanlarda kendi ayakları üzerinde durmasını isterken, babası annesinin aksine Ayten’in okumayı bırakıp ev

ekonomisine katkıda bulunmasını istemektedir. Anne ile baba arasındaki bu görüş ayrılığı ev içinde huzursuzluk yaratmakta ve sıklıkla anne-baba karakterlerinin kavga etmesine neden olmaktadır. Bu kavgalara uzaktan tanık olan Ayten, yoksulluktan kaynaklanan evdeki bu huzursuz ortamdan olumsuz etkilenmektedir.

“Babası hiç olmazsa annesinin çamaşıra, tahtaya falan gitmesini istiyor, zorluyordu. Gecelerce dinlemişti kavgalarını gözyaşları içinde:

“Babanın savcı olduğu devirler tarihe karıştı hanım. Eski çamlar bardak oldu, bardak!”

“Bağırma. Komşulardan utan. Ele güne karşı rezil olduğumuz yeter! ”

“Artık rezalet de, vezaret de vız gelir bana!”

“Bana gelmez. Kızımız var. Çocuğunun istikbalini düşün.”

“Beni düşündüler mi? Benim istikbalimi düşündüler mi? On beşimde yoktum boynuma işporta takılıp sokaklara salıverildiğimde. Benim canım yok muydu? Ben insan değil miydim? Ben okumak istemiyor muydum? Okuyan, birer meslek sahibi olan arkadaşlarıma hala içim yanarak bakmam mı? Kim acıdı bana? Kim çekti benim nazımı? ” (Kemal,3)

Öyküdeki baba figürünün yoksullukla mücadele etmeye genç yaşta başlaması, kendi ailesinden umduğu desteği göremeyip iş dünyasına atılması onun, içinde buldukları yaşam koşullarına sitem etmesinde belirleyici bir etkidir. Ayrıca anne figürünün bir savcı kızı olması ve bundan kaynaklanan anne ve baba arasındaki sosyal statü farkı, babanın anneye eski hayat koşullarını sağlayacak ekonomik güce sahip olmayışı da ailedeki huzursuzluğu ve çatışmaları artırmaktadır.

“Adam bir şeyler sezerek okşadı kızının gür kumral saçlı başını. Yolda karısı için düşündüğü çok ağır şeyleri unutuverdi. Oysa gene pek çok gecelerde olduğunca sövüp sayacak, en çok karısının “savcı” babasını karıştıracaktı. ” (Kemal 4)

Evdeki bu huzursuzluktan ve babasının yarattığı baskıdan olumsuz etkilenip okulu bırakma kararı alan Ayten yoksulluk izleğinin neden olduğu aile içi huzursuzluktan en çok etkilenen karakterdir. Ayten yoksullukla başa çıkmak, ailesine yardımcı olabilmek için en büyük hayalinden vazgeçmiş ve o da yoksullukla mücadele sürecinde ailesine destek olmaya çalışmıştır.

“Sevmiyordu” adlı öyküde ise yoksulluk izleği ile aile içi huzursuzluk teması arasındaki ilişki küçük bir çocuğun bakış açısından aktarılmıştır. Öyküde, yoksul bir aile, çocuklarını gün içerisinde karşı konakta yaşayan kadının yanına göndermektedir. Bu durumdan hoşnut olmayan çocuk ise konakta yaşayan kadın ona ne kadar çikolatalar, şekerler verse de annesinin ve ailesinin yanında olmak istediğini, konağı da konaktaki kadını da sevmediğini sıklıkla belirtmektedir. Yoksul bir ailenin çocuğu olduğu anlaşılan bu çocuğun anne ve babasının ilişkisi hakkındaki söylemlerinden evde bir huzursuzluk ve hatta şiddet olduğu anlaşılmaktadır. *“Babasından da korkardı annesi. Nasıl bağırmişti babası bir gün, “Gelirsem beynini patlatırım senin! ” diye...” (Kemal 59)*

Konaktaki kadının sürekli çocuğun ağzından evdeki gelişmeler ve anne-babasının arasındaki ilişki hakkında laf koparmaya çalışması oldukça şaibeli bir durumdur. Kadının çocuğa devamlı annesi hakkında sorular sorması, ağlamasının ve mutsuz olmasının sebebini annesinin çocuğa kızmış olmasına bağlaması da bu şaibeyi güçlendirmektedir. Kadın sürekli çocuğun annesinin konağa gitmesine karşı çıktığını düşündüğünü sezdiren sorular sorarken, babasının konağa gitmesini onayladığını, çocuğa teyzesine gitmesini söylediğini düşünmesi ise konaktaki kadın ile baba arasında bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Yoksul bir

ailenin babası olan bu karakterle konaktaki kadın arasındaki ilişkinin nedeni ise ancak ekonomik sebepler ve geçim sıkıntısıyla açıklanabilmektedir. Yoksulluktan kaynaklanan bu durum ailedeki huzursuzluğu kaçırmakla kalmamış, anne ve babanın birbirinden kopmasına neden olmuştur. Kadın, çocuktan ev yaşantısı ile ilgili haber almaya çalışırken çocuğun yalan söylemesi ise durumdan bir haber olduğunu ve annesini korumaya çalıştığını göstermektedir.

“Anneme fareler, dedi, o dolaptaki deliğe kömür sok, dedi. Annem unutmuş. Babam kızdı...”

Kan yalamış dudakları sevinçle titredi:

“Bağırıp çağırdı mı?”

“Kime?”

“Annene?”

“Bağırıp çağırdığı, sövüp saydığı halde:

“Hayır. Anneme hiç kızmaz ki!”

Kan yalamış dudaklardaki sevinç silindi. ”(Kemal 63)

Yoksulluk olgusunun aile kurumu üzerindeki etkisinin ele alındığı bir diğer öykü ise “Mavi Taşlı Küpe” olmuştur. Bu öyküde genç yaşta görücü usulü evlendirilen Zeliha’nın hikayesi anlatılmaktadır. Zeliha’nın evlendirildiği adam yoksulluk ve geçim zorluğundan dolayı ekmek teknesi ve çırağından başka bir şeyi umursamamaktadır. İşiyile ilgilenmediği zamanlarda da alkol alıp eve öyle gelen bu adamın evlilik ve aile kurumundan yana da pek bir çabası yoktur.

“Perçemi sol kaşına düşen on altılık çırağından başka, gözleri dünyayı görmeyen kasap, umursamamıştı bile. Adet yerini bulsun diye, anasıyla ablasının ısrarlarına dayanamadığı için dünya evine giriyordu işte. Karı kancıkla, çoluk çocukla pek ilgisi yoktu.” (Kemal 40)

Adamın gerdek gecesinde bile eve dut gibi sarhoş gelmesi, Zeliha ve eşi arasındaki iletişimsizlik sorununu göstermektedir. Henüz genç bir kız olan Zeliha, eşinden ve evlilikten bir takım beklentiler içindeyken eşinin sadece işine odaklanması, ekmek parası derdinde olması bu çifti anlaşmazlığa götürmüş ve aile kurumunda huzursuzluğa neden olmuştur. Bu ilgisizlikten etkilenen Zeliha ise eşini çırakla aldatarak aile kurumuna ihanet etmiştir. Adam her ne kadar sadece işiyle ilgilense de eşi ve çırağı arasındaki ilişkiyi fark edince çırağını dövmüştür. Zeliha'nın eşi ve çırak arasındaki kavga üzerine en yakın ekmek bıçağını kapıp eşini kovalaması ve sonunda onu bıçaklaması, yoksulluğun aile içinde yarattığı huzursuzluğun geldiği son noktadır. Başta yoksulluk nedeniyle adamın eşine ilgi göstermeyip işine yoğunlaşması, önce Zeliha'nın duygularını incitmiş ardından sinir harbiyle ve gençliğinin baharında eşinin ona yaşattıklarının verdiği öfke ile kocasını bıçaklamasına neden olarak aile kurumunun ortadan kalkmasına yol açmıştır. Öyküde Zeliha ve eşi arasında yaşanan bu tatsız durum geriye dönüş ve diyalog teknikleriyle aktarılmıştır.

“Kadına tek laf etmemişti. Çocuğu mısır püskülü saçlarından yakalayıp kaldırmış, pençe pençe yanaklarını tokatlamaya başlamıştı. Zeliha şimdi o anı hiç hatırlamıyordu ama, kapmıştı bir kıyıda ekmek bıçağını, mahalle sokak, sokaklar, cadde, çarşı içi... Kovalamıştı adamı danalar gibi. Esnaf lanet etmişti kaçışına adamın. Yetişmiş, sırtından vurmuş, yere yuvarlamıştı.” (Kemal 42)

Zeliha'nın eşini ekmek bıçağı ile öldürmesi ise aralarındaki çatışmanın temel nedeninin yoksulluk ve bu yoksulluğun getirdiği iletişimsizlik olduğuna dair bir göndermedir. Adamın ya işiyle ilgilenmesi ya da geçim kaygısı ile alkol alması evliliklerini ve aile kurumunu zedelemiş ve onları böyle trajik bir sona sürüklemiştir.

Son olarak yoksulluk temel kaynaklı aile içi huzursuzluk teması “İncir Çekirdeği” adlı öyküde görülmektedir. Bu hikâyede varlarını yoklarını oğullarını bir doktor yapmaya adanmış

bir dondurmacı ve eşinin arasındaki iletişim ailedeki huzursuzluğa örnek niteliğindedir. Kıt kanaat geçinen bu ailede anne de ve baba da çocuklarının doktor olup hayatlarını kurtarmasını ve içinde buldukları yoksulluğa bir son vermesini isteseler de zaman zaman aralarında anlaşmazlıklar meydana gelmektedir. Özellikle babanın yoksulluktan kurtulmak ve çocuğunun iyi bir doktor olmasını istemek fikirlerine kendini fazla kaptırması yer yer eşine kırıncı sözler söylemesi ve huzursuzluk yaratmasına neden olmaktadır.

“Göz doktorları reçete yazar mıydı ki?”

Baba kızıyordu karısının cahilliğine:

“Dangalaklık etme. Bizim oğlumuz yazacak!.” (Kemal 68)

Ayrıca anne ve baba arasındaki iletişimsizlik sorunu da ailede huzursuz bir ortam yaratmaktadır. Bu iletişimsizliğin temel nedenleri uzun süreli birliktelikleri ve ikilinin en büyük dertlerinin geçim sıkıntısı olup, oğullarından büyük bir beklenti içerisinde olmalarıdır. Anne ve baba sadece oğulları hakkında iletişim kurmakta ve bu durum huzursuz bir aile ortamı yaratmaktadır. Zira bu ikilinin normal aileler gibi paylaştıkları başka bir şeyleri yoktur ve sadece geçim sıkıntılarını sonlandıracak tek umutları oğulları hakkında konuşurlar.

“Karşılıklı çaylarını içerken pek konuşmuyorlardı. Otuz yılı çoktan aşmış evliliklerinde konuşacakları kadar konuşmuşlardı. Konuşacak önemli neleri kalmıştı? İştahla değil, adet olmuş bir şeyin zorunluluğunun verdiği sıkıntıyla çay, kara ekmek, yağsız peynir ya da kara zeytinle kahvaltılarını edip kalkıyorlardı sofradan. Kadın da kocası gibi yorgundu. O da tıpkı tıpkısına kocası, bitmez tükenmez uykulara kapıp koyuvermek istiyordu kendini. “Şu oğlan, ” diyordu, “ah şu oğlan bir kere kendini kurtarıp, eli ekmek tutsa!” Kocası böyle düşünmüyordu: “ Eli ekmek tutsa ne demek? Eli ekmek tuttuktan başka, koskoca doktor olacaktı, doktor! ” (Kemal 68)

Yaşlılığın da verdiği çaresizlikle, yoksullukla mücadele etmekte zorlanan bu ailede tek umudun oğulları olması bir huzursuzluğa neden olmuştur. Çocuklarından beklentileri bu denli büyük olan anne ve baba tüm ömürlerini oğullarının başarısına adanmış, oğulları için yememiş, içmemiş, giymemiş, çalışıp emek vermişlerdir. Emeklerinin karşılığını çaresizlikle bekleyen ailedeki huzursuzluk, anne-baba arasındaki laf atışmaları ne kadar normal karşılanabilecek de olsa bu duruma yoksulluğun neden olması oldukça üzücü bir durumdur.

2.B) YOKSULLUK VE AİLEDE EĞİTİM SORUNU

“Yoksulluk, genel anlamda, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek gelir düzeyine sahip olmamaları durumudur.”¹ Eğitim de toplumu oluşturan her bireyin temel ihtiyaçlarından ve sorumluluklarından biridir. Eğitimin kişilere kattığı donanım ve eğitimle doğru orantıda artan gelir artışı dolayısıyla yoksulluğu azaltıcı etkisi, yoksullukla mücadelede eğitim seviyesinin önemini vurgulamaktadır. Tüm bunlara rağmen yoksul ailelerde eğitim öncelikli görülmemekte ve geçim sıkıntısı gerekçesiyle zaman zaman ertelenmekte hatta bazen göz ardı edilmektedir. Orhan Kemal yapıtındaki yoksulluk izleğinin aile kurumu üzerindeki etkisini aktarırken çocukların karşılaştığı eğitim sorununa da değinerek yoksulluk sorunun neden olduğu eğitim problemine de farkındalık kazandırmıştır.

“Önce Ekmek” adlı öyküde ailesine destek olmak için, çok başarılı olduğu halde okulu bırakıp konfeksiyonda çalışma kararı alan Ayten yoksul ailelerdeki eğitim sorunuyla karşılaşan çocuklara örnek teşkil etmektedir. *“Artık, ne olursa olsun okula bir tekme, çalışacaktı.” (Kemal,1-2)*

1) ¹ Çalışkan, Şadan, Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi

Öyküdeki baba karakteri her ne kadar başta kızının okulu bırakıp bir işin ucundan tutup ev ekonomisine katkıda bulunmasını istese de Ayten onunla okulu bırakma kararını paylaşınca, çocuğunun elinden aldığı gelecek ve hayaller nedeniyle kalbinde bir burukluk hisseder.

“Günlerden beri kızıyla karısının çalışmasını isteyen babanın içinden pişmanlığa, acımaya dair bir şeyler geçti. Ağlayacak kadar hislendi. Gırtlığına bir şeyler sokulmuşçasına huzursuzluk duydu.” (Kemal,4)

Ayten ne kadar ailesine yardımcı olacağı için mutlu olsa da çok sevdiği okulundan ayrılacağı için, özellikle de çok bayıldığı kimya dersinden uzak kalacağı için bir parça hüznüldür. Ailenin yoksulluk seviyesinin çocuklarının temel haklarından biri olan eğitim hakkını elinden almasını gerektirecek kadar ciddi seviyede olması ise oldukça uç bir noktadır. Öyküde Orhan Kemal bu kadar uç seviyede yoksulluk içinde olan bir ailenin yaşamına ayna tutarak yoksulluğun aile içindeki eğitim anlayışına ve eğitime verilen öneme etkilerini yansıtmıştır.

“Parmaklarıyla oynuyor, veda ettiği okulunu, daha çok bayıldığı kimya dersini düşünüyordu. Kimya, biyoloji, aritmetik .Yarın için hazırlanacak yığınla ödevi vardı. Şimdi otursaydı masa başına gece yarısı hazır olabilirdi ancak. Ama yıllardan beri ilk kez kimyacı, belki de aritmetikçi, Ayten’i soracak, arkadaşları “Gelmedi efendim,” diyecekler, öğretmeni şaşırtacaklardı. Yıllar yılı okula kırk derece ateşle gelip bütün zorlamalara karşı eve dönmeyen Ayten neden gelmezdi? ” (Kemal,5)

Ayten bunca zaman tüm zorluklara karşı direnmesine rağmen ailesinin içinde bulunduğu yoksulluk yüzünden okulu bırakıp işe başlaması gerektiği gerçeğine direnememiştir. Bu durum, öyküdeki yoksulluk izleğinin, aile kurumunun eğitime karşı bakış açısını nasıl şekillendirdiğini ve aile içerisinde ne çaplı bir eğitim sorunu yaşanmasına sebep olduğunu göstermektedir. Yoksulluğun aile içindeki eğitim sorunuyla bu kadar yakın ilişki içerisinde

olması ise Türkiye’deki birçok yoksul ailenin realitesini yansıtmakta ve çocukların yoksulluk olgusundan çok büyük ölçüde etkilendiğine dair kanıt niteliği taşımaktadır.

Ayrıca öyküdeki Hediye Nine figürü eğitimin önemini temsil etmektedir. Geriye dönüş tekniğiyle Ayten ile Hediye Nine arasında geçen diyaloglardan Hediye Nine’nin Ayten’in okuyup doktor olmasını istediği anlaşılmaktadır. Bu figür ile yazar eğitim sorununa ve Ayten’in çaresizliğine başka bir bakış açısı kazandırmıştır.

Aile kurumundaki yoksulluk izleğinin eğitim sorunuyla ilişkilendirildiği bir diğer öykü ise “*Sevmiyordu*”dur. Bu öyküde yoksul bir ailenin çocuğu olan Erol, karşı konaktaki kadının evine gitmek istemediği için sürekli okula gitmek istediğini belirtmekte ve okula gittiği zaman o kadından kurtulacağını ummaktadır. Bu çocuğun konaktaki kadının yanına gönderilmesinin temel nedeni yoksulluktur. Anne hem gün içerisinde çocuğu kalacak bir yere ihtiyaç duyduğundan, hem de muhtemelen eşiyle ilişkisi yaşayan ve ekonomik durumu iyi olan bu kadının çocuğuna iyi baktığını düşündüğünden ve çocuğuna sağlayabileceği imkanlar kısıtlı olduğundan onu sabahları konağa yollamaktadır. Erol ise bu durumdan hoşnut değildir ve okula gidip eğitim alacağı zamanı iple çekmektedir. Erol’un bu hayali ile bir çocuğun gözlerinden yoksulluk ile mücadele sürecinde aile içindeki eğitim sorunu ve bu ikili arasındaki ilişki dile getirilmiştir. Erol’un içinde bulunduğu durumdan eğitime sarılarak kurtulmayı ümit etmesi küçük bir çocuğun gözünden yoksulluğa karşı umutlu ve eğitimden yana bakış açısının olduğunu yansıtmaktadır.

“O zaman şimdiki gibi zorla göndermeye kalksa, öğretmen sorardı niçin gelmediğini. Annem, derdi. Öğretmenden korkmaz mıydı annesi? Hi korkmazdı, korkmazmış: Öyle bir korkardı ki... Bütün anneler, bütün çocuklar gibi korkardı öğretmen. ”(Kemal,59)

“Mavi Taşlı Küpe” öyküsünde aile içi yoksulluk izleğinin eğitim sorunu üzerinde özel bir örneği olmasa da Zeliha’nın çocuk yaşta evlendirilmiş olması, okuması gereken yaşta gelin

olması, ailelerin görücü usulü bu evliliği gerçekleştirmeleri eğitimsizlik ve büyük bir cahillik sonucudur.

Yoksulluğun aile kurumundaki etkilerinden biri olan ailede eğitim sorunun görüldüğü bir diğer öykü ise “İncir Çekirdeği”dir. Bu hikâyedeki eğitim olgusu diğerlerinden farklıdır çünkü yoksulluk diğer hikâyelerdeki karakterleri eğitimden vazgeçmeye, hayallere veda etmeye veya diğer insanlara kıyasla daha zorlu koşullara yönlendirse de bu hikâyede oğullarının istikbali için varını yoğunu çocuklarının eğitim hayatına harcayan bir aile kurumu mevcuttur. Bu ailenin yoksul olması onları bir şeylerden vazgeçirmekten çok var olan koşulları değiştirebilmek adına oğullarının eğitim hayatına yatırım yapmakta itici güç olmuştur. Her ne kadar oğullarının eğitimi, maddi anlamda zorluk çeken bu aileye büyük yük olmuşsa da onlar çocuklarının eğitimi yarım bırakmasını hiç mevzu bahis etmemişler ve her zaman oğullarının çok iyi bir doktor olacağı yönündeki inançlarını sağlam tutmuşlardır. Oğulları da bu durumda kalan birçok çocuğun aksine eğitim hayatından vazgeçmemiştir ve kendini okumaya vermiştir.

“Kızıldereli haydutlardan kurtardığını biliyorlardı ama o, demek ki akli evvelmiş, kendi çocukları gibi babalarının, analarının yolunu tutmamış, okumaya vermişti kendini. Hakçası, babasıyla anası da sırt sırta vermişler, ikisi iki yandan yememiş, içmemiş, giymemiş, yollamışlardı oğullarını. Bu yüzden karıkoca, vaktinden çok önce çökmüşler, hele anasının gündüzleri büyük konaklara tahtaya, çamaşıra gittikten başka, akşamları da gaz lambasının kör ışığında, gece yarılarında çok sonralara kadar dikiş dikmekten gözlerine perde inmişti.”(Kemal,70)

Ailenin içinde bulunduğu zorlu koşullar ve yoksulluk durumunun yanı sıra anne ve babanın çocukları için verdikleri çaba onların çabuk yaşlanıp çökmelerine neden olmuştur. Yoksulluk izleğinden kurtulmak için eğitime tüm çabalarını ve umutlarını aktaran bu ailede eğitim

sorunu onları yoksulluktan kurtaracak, rahat bir yaşama kavuşturacak bir araç olarak yer almaktadır.

2.C) YOKSULLUK VE AİLEDE İŞSİZLİK SORUNU

İşsizlik hem gelişmiş hem de gelişmemiş günümüz toplumlarında bir ekonomik sorun olmanın yanı sıra aynı zamanda sosyal boyutta da bir sorun niteliğindedir. *“Çalışmak sadece gelir elde etmek değil, kişinin özgüvenini artırarak kendini gerçekleştirmesini, içinde bulunduğu grupta daha sıkı ilişkiler geliştirerek toplumsal aidiyet hissetmesini sağlayan bir yaşam biçimidir. Tersine işsizlik, bireyin yaşam standardını düşüren, yoksulluk çekmesine neden olan bu nedenle de kendine ve topluma kızgınlık ve öfke duymasına, kendini yalnız ve toplumdaki dışlanmış olarak görmesine, diğer insanlarla ilişkilerinin bozulmasına neden olan bir durumdur.”*²Tüm bu sosyal sonuçların yanı sıra aile içindeki yoksulluk olgusu birçok durumda işsizlik sorunuyla yakından bağlantılıdır. İş bulma sıkıntısı çeken bireyler, yoksullukla mücadele etmek için zorlu iş koşullarını kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu iş sorunu aile kurumunu etkilemektedir.

“Önce Ekmek” adlı öyküde işsizlik sorunu yoksullukla baş etmeye çalışan ailenin zorlu hayatında önemli bir izlektir. Baba figürünün tek başına ailenin geçimini sağlayamaması sonucunda eşinden ve kızından çalışmalarını talep etmesi yoksullukla mücadele ederken iş sorununa ve ek gelir arayışına örnek verilebilir. Ailenin geçimini sağlamak için gereken bu iş bulma mücadelesinde anne ve kızın çok fazla bir seçeneği olmaması eğitimsiz ve niteliksiz işçilerin karşılaştığı işsizlik sorunu yansıtmaktadır. Baba figürünün gözünde, ev kiralarnı bile aylardır ödeyemeyen bu ailenin yoksulluktan kurtulmak için başvurabileceği tek yol tıpkı

² Adak, Nurşen, Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları

onun gibi diğerk aile bireylerinin de çalışmasıdır. Hatta babanın bu duruma verdiği önem her şeyden önce ‘ekmek’ anlayışını benimsemesinden anlaşılmalıdır. Baba figürü bu düşüncesini oluştururken çevresindeki insanlardan da etkilenmiş, özellikle şaraphanedeki emekli adamın ailesindeki herkesi iş sahibi yapıp geçimini sağlamasını örnek almıştır.

“Çalışsınlardı efendim, şaraphanedeki emekli haksız mıydı?. “Baktım işler gitti akıntıya. Emeklilik maaşı yetmiyor. Oğlanlarla kızı seferber ettim. Şimdi her biri işte. Evimize bereket geldi, bet bereket!”

Sonra da eklemişti:

“Önce ekmek! ” (Kemal,3)

“Mavi Taşlı Küpe” öyküsünde Zeliha’nın eşini öldürmesinden sonra hapse girip çıkması ardından iş bulma sıkıntısı çektiği görülmektedir. Öyküde yansıtılan bu durum aslında günümüz toplumlarında hapse girip çıkan insanların iş bulamaması realitesini yansıtmaktadır. Hapisten sonra yalnız ve işsiz kalan Zeliha artık bir aile kurumuna da sahip olmadığından toplumda var olabilmek, yoksulluktan kurtulmak için kendini değiştirip erkeksi tavırlar takınmakta ve zorlu iş koşullarında çalışma imkanını bile kabul etmek zorunda kalmıştır. Yoksullukla, beraber mücadele edebilecek bir ailesi olmayan Zeliha bu süreçte küçükken babasından öğrendiği beceriyi işe çevirmiştir ve şoför olmuştur. Zeliha, babasından öğrendiği işi, geçmişteki yaşamını geriye dönüş tekniğiyle aktarmakta ve şimdi içinde bulunduğu hayat şartlarını geçmişle kıyasladığında, geçmişe özlemle bakmaktadır.

“Sabahleyin arabacı babasının atlarına o yem verir, o su verir, arabayı o koşar, zaman zaman babasıyla o atlardı arabaya, uzak uzak giderlerken çokluk alırdı o dizginleri. Akşamları o çıkarırdı atları arabadan, o sular, o yem torbalarını geçirirdi boyunlarına. Hatta o kaşağıldardı saatlerce. Mesleğin kötüsü olur mu? O gün, bugün...” (Kemal,42-43)

Yapıtta yoksulluk ve aile içindeki işsizlik sorunu bağlantısına örnek teşkil eden bir diğer öykü ise “İncir Çekirdeği”dir. Bu hikâyede geriye dönüş tekniği ile aktarılan baba ve çocuğun çocukluk zamanında dondurmacıdaki anısı çocuğun ileride iyi bir iş sahibi olmayı küçük yaşta aklına koyduğu, iş bulma ve işsizlik, geçim sıkıntılarından eğitimine önem vererek kurtulmayı hedeflemesinden anlaşılmaktadır.

“İçlerden “Ah bir büyüsek. Dolu para kazansak da çok çok, hiç bitmeyecek dondurmalar yesek!”ler geçer, “Donduurma kaymak!” diye başka semtlere, başka semtlerin çocuklarına yönelen dondurmacının ardından hasretle bakarlardı. (Kemal,67)

Aile içindeki yoksulluk, yaşlanma sonucunda anne ve baba figürlerinin iş gücüne eskisi kadar katkıda bulunamadığı ve çocuklarının geleceği için iş kaygısında buldukları görülmektedir. Ayrıca iş bulmakta sıkıntı çeken bu yoksul ailede anne figürü ne kadar evin hanımının söylemlerinden hoşlanmasa da ekmek parası için bir evde tahtaları silmekte, çamaşırları yıkamakta ve ev işleriyle ilgilenmektedir. İşsizlik ve iş koşullarının ağır olması sorunu ve yoksullukla aynı anda mücadele eden bu ailede iş/işsizlik durumu aile ekonomisi ve yoksullukla mücadele sürecinde oldukça önemli bir olgudur.

SONUÇ:

Toplumsal gerçekçi Türk Edebiyatının başarılı yazarlarından biri olan Orhan Kemal yoksul insanların yaşam mücadelesine ses getirmiş ve aile yapısını oldukça etkileyen bu yoksulluk olgusuyla insanların nasıl baş etmeye çalıştığını yansıtmıştır. “*Sanatçı, sosyal endişelerini sanat yoluyla belirten insandır.*”³ diyen Orhan Kemal büyük kentte geçim sıkıntısı çeken yoksul insanları, eğitimlerine devam etmekte zorlanan yoksul ailelerin çocuklarının yaşadığı ikilemleri aktarmakta, zorlu yaşam koşullarından hem bireylerin hem de aile yapısının etkilendiğini vurgulamaktadır. Hikâyelerde ne kadar gerçekçi bir tutum benimsese de yazar, yoksul insanların hayatını aktarırken hep bir umut ışığının var olduğu mesajını vermektedir. Karşılıklı diyalog ve karakterlerin iç dünyasını yansıtan iç monolog teknikleriyle yoksul bireylerin duygu ve düşünceleri aktarılmakta ve aile yapısı hakkındaki betimlemeler yoksulluk izleğini güçlendirmektedir. Yoksulluk olgusu hayatın bütünüyle içinde yer alan, oldukça gerçek ve zorlu bir süreçtir. Yoksullukla mücadele içerisindeki insanlar bu durumun bireysel etkilerinin yanı sıra ailesel boyutta da etkilenmektedir. Aile kurumunun yoksulluktan bu kadar çok etkilenmesi ise oldukça normal karşılanabilir çünkü geçim sıkıntısı çeken insanların karşısındaki insanlara karşı toleransı azalmakta, eğitim bir sorun haline gelmekte ve cahilliğin de etkisiyle aile bireyleri arasında anlaşmazlıklar ve iletişim sıkıntıları artmaktadır. Öykülerdeki odak figürler yoksullukla mücadele ederken zaman zaman eğitimlerinden vazgeçmek zorunda kalmakta, zorlu iş koşullarında çalışarak aile kurumu için ve yoksulluğun üstesinden gelebilmek adına fedakârlıklarda bulunmaktadır. Orhan Kemal’in bu sosyal sorunu ele alan öyküler yazmasındaki temel sebep toplum için bu kadar önemli olan yoksulluk olgusunu üzerinde farkındalık yaratmak ve bu insanların aile yapısına ve aile ilişkilerine toplumcu gerçekçi aydınlık bir yaklaşımda bulunmaktır. Orhan Kemal kendi yaşamında da yazdığı öykülerdeki odak figürlerin konumunda bulunmuş, geçim sıkıntıları

³ Eyigün, Raşan Yıldız, Orhan Kemal’in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri.

yaşamış ve yoksullukla mücadele etmiştir. Bu yüzden de yazarlığa gönül veren Orhan Kemal herkesi ekmek parası peşinde işçiler olarak görmekte ve kendini de bir ‘yazı işçisi’ olarak adlandırmaktadır. Anlattığı hayatların aksine şanslı bir çocukluk yaşamış olan Orhan Kemal’in ailesi ne kadar eğitilmiş ve orta düzeyde ekonomik gelire sahip insanlar olsalar da, yazarın toplum için bu kadar önemli bir soruna açıklık getirmesi ve sıradan hayatlar gibi gözüküp arka planda kalan ailelerin yoksullukla mücadelesine bizleri tanık etmesi toplumsal bir sorun olan yoksulluğun özellikle aile kurumu üzerindeki etkisini aktarmasına neden olmuştur. Yoksulluk izleğinin aile kurumu üzerindeki etkilerini aile içi huzursuzluk, ailede eğitim sorunu ve ailede işsizlik sorunu alt başlıklarıyla ilişkilendirerek işleyen yazar okurlara hayatın içinden, samimi hikâyelerini aktarmıştır. Okurken kalplerde burukluğa neden olan, okuyucuları insanların verdikleri yaşam ve geçim mücadelesi üzerine durup bir süre düşündürmeye sevk eden bu hikâyeler Türk Edebiyatı için değerli olmanın yanı sıra toplumsal hayat, aile kurumu ve yoksulluk kavramlarının ilişkilendirilebilmesi için önem teşkil eden bir yapıya sahiptir.

KAYNAKÇA:

- 1) Kemal, Orhan. Önce Ekmek.15. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2017
- 2) Adak, Nurşen, Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları, Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
- 3) Çalışkan, Şadan, Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi
- 4) Eyigün, Rahşan Yıldız, Orhan Kemal'in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema- TV Ana Sanat Dalı Sinema-TV Programı
- 5) Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <http://tdk.gov.tr/>